

'אבא אבזה דרבי ירמיה בר אבא' — ע' במובא במנחות מז.

פרק ששי; דף נז

'במה אשה יוצאה...' — הקדים 'במה בהמה יוצאה' ל'במה אשה' — אפשר משום שהלכותיה מועטות, לכן הקדימה, כדרך שאמרו בכמה מקומות. (שפת אמת. וע"ש שצדד טעמים נוספים. וע' טעם נוסף ב'חדש האביב').

'במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה... ולא בטבעת שאין עליה חותם' —

'... אבל קשה הדבר על מה סמכו בדורות הללו שהנשים יוצאות לרשות הרבים בטבעת שאין עליה חותם? והרב בעל התרומה ז"ל מלמד עליהן זכות, לפי שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה, משום דבעינן שיהו המבואות מפולשין ורחבים שש עשרה אמה ושיהו ששים רבוא עוברים שם בכל יום, ולפיכך כיון שאי אפשר לבא לידי איסור של תורה לא גזרינן דלמא שלפה ואתיא לאיתויי. והך סברא לא מחוורא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום. ואע"פ שרש"י ז"ל מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא דאדכורי הכי בחד דוכתא. ועוד, שחכמים סתם אסרו ולא נתנו דבריהם לשיעורין, לחלק בין כפרים לעיירות גדולות; — אלא שעכשיו נהגו בכך לא ישמעו למי שימחה בידן, בכיוצא בזה הנח להן, מוטב שיהו שוגגות ואל יהו מזידות'. (ר"ן)

טעם נוסף להתיר הובא בפוסקים (רמ"א שג"ח, עפ"י תוס' להלן סד:), שעכשיו לפי שמצויים תכשיטים ויוצאים בהם אף בחול, אין לחוש שמא תשלוף ותראה לחברתה כמו בימיהם שלא היו רגילים לצאת בהם רק בשבת ולא היו מצויים.

וביתר ביאור כתב ב'ערוך השלחן' (שג"כ): 'דהנה ידוע שבימיהם היו הנשים יושבות בביתן ולא היו יוצאות תדיר לרחוב, וכשיוצאות לפרקים היו יוצאות עטופות בסדיניהן, וגם לא היה להם בתי כנסיות של נשים, אם כן לא ראו זו את זו רק לפרקים ומעט שנכנסו אחת לבית חברתה, והיה החשש גדול שבפגען זו את זו בשבת בהלוכן ברחוב, שלפי ומחוי, אבל עכשיו הנשים הולכות הרבה תדיר ברחובות ובשווקים, ונכנסות זו לזו בבתיהן ורואות זו את זו בבית הכנסת של נשים, אם כן ממילא שיכולה להראות לה תכשיטיה בבתיהן ובבתי כנסיות, ובוודאי שאין מדרכן לפשוט ברחוב תכשיט ולהראות לחברותיהן, והרי אנו רואין בחוש שגם בחול וביום טוב אין עושות כן, ולמה נחוש בשבת. וזהו היתר נכון וברור'.

(ע' להלן (נט:)) שרבי אליעזר מתיר בתכשיט הרגיל לאשה חשובה, כי אין דרכה לשלפו להראותו לחברותיה. ואף חכמים החולקים עליו ב'עיר של זהב', מודים שיש תכשיטים של אשה חשובה שלא גזרו בהם מפני אותה סברה, כדברי שמואל שם. וכיוצא בזה כתב הריטב"א להלן (בע"ב), שעשירות יוצאות בסנבוטין שבראשן, כי אין דרכן להראותם. הרי שמעיקרא הגזרה לא היתה אלא באופנים שהנשים שולפות ומראות. ואם כן נראה שאף לפי דעת הראשונים החולקים על הריטב"א (עתורא"ש שם) וסוברים שאין לחלק בין אשה לאשה, זהו דוקא בסתם תכשיטים שדרך נשים להראותן, ובהם אסרו על כולנה ולא חילקו, אבל עכשו שאין דרך הנשים לשלוף ולהראות תכשיטיהן, כמוש"כ הפוסקים, הרי כולן נחשבות כעשירות וחשובות לענין זה.

קעב

ועוד צדד הריטב"א (סד:), 'שלא אסרו חכמים אלא בנשים שבאותו הדור שהיו שחצניות, אבל בזמן הזה שאין רגילות כלל למשלף ואחווה — לא, שזו לא היתה גזרה דרבנן עד שיהא צריך מנין אחר להתירו, אלא איסור הוא שאסרו לפי הזמן'.

ואם כי מדבריו נראה שעתה מותר הדבר אף לכתחילה מדינא, וכן פסק בשו"ת אור לציון (ח"ב כג, יא) עפ"י השלחן-ערוך. (וכן משמע מדברי האגרות-משה או"ח ח"ה יח, עמ' מה), יש שכתבו שלא הותר הדבר אלא שהפוסקים רק יישבו המנהג, ומשמע שאין סומכים על ההיתרים הללו אלא כדי שלא למחות בהן, אבל לכתחילה ראוי להחמיר. (עפ"י באור הלכה שם ד"ה כי בזה; שמירת שבת כהלכתה יח, יב. ובשם הגר"פ שיינברג שליט"א מובא (ב'דברי חכמים' 258), שגם כיום שהוטב מצב החינוך אצל הבנות וידוע שישמעו אם ימחו בידן — אין צריך למחות בהן, שהרי בערוך-השלחן מתיר אף לכתחילה).

ז'לא תטבול בהן עד שתרפם' — ולכתחילה אין לטבול גם בדברים שאינם חוצצים, אטו דברים החוצצים — כן כתב הרמ"א (ביו"ד קצח, א, מהגהות שערי דורא).

וכתב על כך בערוך השלחן (שם ט): 'והנה זהו חומרא יתירה, שהרי להדיא שנינו במשנה רפ"ו דשבת, ולא תטבול בהן עד שתרפם, ע"ש. וכשתרפם מותרת לכתחלה לטבול. ובירושלמי שם מפורש יותר, ע"ש. אלא שהדבר יצא מפי אחרונים להחמיר לכתחלה. ולכן נראה לי ברור דזהו רק כשאין לה צורך בזה, כמו שירים וטבעות, דעל זה הביאו משערי דורא (עב"ח), שיש לגזור בהם רפויים אטו אינם רפויים, ולמה לא תסירם בעת טבילה, אבל אם יש לה איזה צורך בזה, כמו לרפואה וכיוצא בזה, יכולה לעשות כן לכתחלה. וראיתי מי (כצ"ל) שכתב דאדרבא לרפואה יש לגזור שמא תהדקם (פתחי תשובה סק"א בשם ש"צ), ואני תמה על דברים כאלו, דזהו אם היה דינא דגמרא — שפיר היה לנו לגזור בזה יותר, אבל בזה דמדינא דגמרא מותר לגמרי, ורק איזה מאחרונים גזרו בזה, וידוע שאין ביכולתנו לגזור גזירות מעצמנו אלא הואיל ונפיק מפומיה דרבינו הרמ"א די לנו להחמיר במקום שאין צורך, ועיקר החומרא היה רק בדבר שאין לה צורך בזה כמו שירים וטבעות...'

'טבילה מאן דכר שמיה' — יש מן הראשונים שפרש שאין זו קושיא מצד עצמה, כי דרך התנא להשמיענו אגב דבריו, הלכות בנושאים אחרים, אלא שכן דרך התלמוד כשרוצה לבאר, מבאר דרך קושיא ותירוץ, ובא כאן לבאר שדברי התנא 'ז'לא תטבול בהם' באים כנתינת טעם לעיקר ההלכה. (תוס' הרי"ד. ושאר ראשונים לא פרשו כן — ע' לעיל נב. בתד"ה וטובלי, ועוד).

'כל שהוא אריג לא גזרו' — גם אם דרך הנשים להסירן בעת טבילתם, הואיל ומן הדין אינם חוצצים, לא גזרו לצאת בהם בשבת. [לעומת זאת דבר שאינו אריג גזרו בו שלא לצאת, אפילו בדברים שדרכם שלא להיות מהודקים, שלא חילקו חכמים בגזרתם]. (ריטב"א).

יתרה מזו מצינו, דברים שחששו להם הפוסקים שהם חוצצים, וצריכים להסירם בטבילה, ואעפ"כ לענין שבת פסקו שמוותר לצאת בהם, כי בעצם יש סוברים שאינם חציצה, הלכך לענין טבילה עצמה החמירו אך לא לענין שבת שכולו גזרה אטו טבילה. כן באר בערוך השלחן (יו"ד קצח, יד) דברי הבית-יוסף. [וצריך באור מאי שנא זה מדברים שהאשה מורידה אותם בשעת רחיצתה כדי שלא יטנפו או כדי שלא יטנפו את גופה, שלפי לשון אחת בגמרא, וכן נקטו הפוסקים, אסור לצאת בהם בשבת, שמא תורידם].

ונראה שאין הדבר מוסכם, כי הנה התשב"ץ (ח"ג פר), לאחר שהוכיח שנזמי האוון אינם חוצצים בטבילה, ולכן מותרת לצאת בהם בשבת, כתב: 'ובין אוצין (= לחצים) ובין רפין טובלת בהן, דכגופה דמיין. וזהו מן הדין. ואם נהגו לסלקו